

Резюме

Чернадчук Т. А., Сокоренко Н. В. Анализ правовых основ финансирования бюджетов объединенных территориальных общин в условиях децентрализации.

В статье предпринята попытка проанализировать состояние процесса реформирования местного самоуправления, который осуществляется в Украине; перспектив создания объединенных территориальных общин; на основании анализа отечественного и зарубежного опыта выявить преимущества и недостатки финансирования бюджетов объединенных территориальных общин.

Ключевые слова: децентрализация, местное самоуправление, объединенные территориальные общины, бюджет.

Summary

Chernadchuk T., Sokorenko N. Analysis of the Legal Principles of Funding the Budgets of Associated Local Communities in Terms of Decentralization.

The article analyses the state of local government reform process conducted in Ukraine; the prospects for the development of associated local communities; the authors reveal the advantages and disadvantages of funding the budgets of associated local communities based on the analysis of domestic and international experience.

Key words: decentralization, local government, associated local communities, budget.

УДК 342.9: 342.8

О. В. ШИНКАРУК, І. І. СПІВАКОВ

Олександра Василівна Шинкарук, кандидат юридичних наук, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України

Ілля Ігорович Співаков, здобувач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ВИБОРЧИХ ВІДНОСИН

Проблематика контролю є однією із фундаментальних в адміністративному праві, тому дослідженню його феномена присвячено чимало наукових праць. Питання контролю прямо чи опосередковано були предметом наукових досліджень представників різних галузевих юридичних наук, але найбільший внесок у розробку зазначеної проблематики здійснили дослідники адміністративного права. Проте наявність численних наукових напрацювань не вказує на те, що проблема знайшла своє вирішення, навпаки, це свідчить про складність контролю як соціального явища, підкреслює його багатогранність, мінливість і залежність від розвитку економічних, політичних та правових реалій часу. Щодо дослідження контролю у сфері виборчих відносин, то більшість наукових робіт присвячена питанням конституційного контролю за виборчим процесом з боку громадськості та міжнародного співтовариства, однак проблематиці державного контролю уваги приділялось значно менше. Все це вказує на актуальність та необхідність проведення подальшого наукового дослідження державного контролю як однієї із провідних форм захисту виборчих відносин.

Питання окремих напрямів дослідження правового регулювання виборчих відносин вивчали такі науковці, як В. Авер'янов, С. Алексєєв, М. Афанасьєв, Д. Бахрах, Ю. Битяк, Н. Богданова, Ю. Веденєєв, А. Венгеров, В. Гаращук, Ю. Дмитрієв, Є. Додін, М. Мельник, В. Погорілко, С. Рябов, А. Селіванов, С. Серьогін, В. Співак, М. Ставнійчук, Т. Стешенко, В. Тацій, О. Тодика, Є. Тихонов, О. Фрицький, Ю. Хромова, Ю. Шемшученко та ін.

Метою статті є дослідження та обґрунтування державного контролю як форми захисту виборчих відносин в Україні.

У юридичній науковій літературі контроль розглядають як функцію управління або функцію державних органів. На думку науковців, контроль у державному управлінні – це функція держави та усіх без винятку суб'єктів управління, що реалізується ними під час перевірки дотримання (виконання) об'єктами контролю встановлених вимог (правил, норм), сукупність заходів із виявлення, запобігання та припинення дій (бездіяльності), що суперечить таким вимогам, під час яких суб'єкт контролю наділений правом втручання у професійну (господарську, виробничу) діяльність підконтрольного об'єкта шляхом його підміни, заміни або тимчасового відсторонення від виконання службових обов'язків, відміни або припинення дії його рішення, притягнення останнього до відповідальності¹. Великий енциклопедичний юридичний словник державний контроль визначає як одну із основних функцій державних органів. Так, сутність державного контролю

полягає в отриманні достовірної і об'єктивної інформації про фактичний стан справ на підконтрольному об'єкті, про стан виконання законів і державних дисциплін, про хід виконання відповідних рішень та рекомендацій, вжиття оперативних заходів щодо запобігання, виявлення й припинення дій, що суперечать встановленим державою нормам².

Звертаємо увагу, що вказівка на інформаційну складову зустрічається майже в усіх наукових роботах, присвячених розкриттю змісту контролю. Наприклад, О. Андрійко також звертала увагу, що контроль є важливим засобом отримання інформації про суспільство в цілому та окремі соціальні процеси, які відбуваються в державі, але на відміну від Ю. Шемшученка вчена робить акцент на важливості контролю у питаннях забезпечення чіткості й доцільності роботи органів влади та управління, які є організаторами діяльності людей, зайнятих у різних сферах суспільного життя³, розкриваючи тим самим «контроль» через діяльність владних інституцій.

Х. Шнейдер наголошував, що державному управлінню, як і будь-якому іншому процесові управління, властива інформаційна природа і воно являє собою процес прийняття, перетворення, зберігання, використання та передачі інформації. Управління, у якій би сфері воно не здійснювалось, повинно обов'язково супроводжуватись контролем, оскільки останній є інформаційною основою управлінських процесів⁴.

Із наведеного вище можна зробити висновок, що в основі будь-якого контролю, в тому числі й контролю у виборчій царині, завжди лежить отримання інформації. Саме отримання інформації виступає первинною та невід'ємною частиною (стадією) контролю як управлінської діяльності. Володіння інформацією надає змогу вчасно виявити слабкі місця правового регулювання, зреагувати на порушення режиму законності, знайти найбільш доцільні та раціональні рішення з питань подальшого розвитку різних сфер, і навпаки, відсутність поінформованості про стан справ на підконтрольному об'єкті взагалі не дає змоги приступити до реалізації наступних етапів контрольної діяльності або робить їх неефективними.

За сучасних умов демократизації державного управління контроль все більше перетворюється із засобу покарання на інформаційно-аналітичну діяльність, а розвиток контролю в управлінні все більше стає зорієнтованим на пошук новітніх механізмів отримання інформації про стан керованого об'єкта, який є сприятливим для обох сторін контрольних взаємовідносин. Але інформаційною складовою контроль не закінчується. Функція контролю у державному управлінні також полягає в аналізі та зіставленні фактичного стану в тій чи іншій галузі з вимогами, які поставлені перед ними, відхиленнями у розв'язанні поставлених завдань та причинах цих відхилень, а також оцінкою діяльності й доцільності саме такого шляху. Саме така специфічність призначення контролю і дає змогу виділити його серед інших функцій управління⁵.

Контроль виступає невід'ємною частиною як державного управління взагалі, так і управління виборчих відносин зокрема. Він обов'язково повинен мати місце і у царині виборчих відносин. Звертаємо увагу, що оскільки кінцева мета контролю збігається з тими цілями, які передбачає правове й організаційне регулювання діяльності, поведінки і стандартів, які покликані захистити особистість, суспільство й державу від різних негативних наслідків через ту чи іншу діяльність, забезпечити їх безпеку, законні інтереси, права і свободи суб'єктів суспільних відносин⁶, можливо стверджувати, що контроль може розумітись не лише як форма управління, управлінська діяльність або стадія управління, а одночасно розглядатись як одна із провідних форм адміністративного захисту. Адже кінцева мета контролю, незалежно від площини правовідносин, в якому він реалізується, полягає у збереженні та захисті режиму законності й дисципліни, який неможливо досягти без забезпечення належного рівня захисту реалізації законних прав, свобод та інтересів громадян.

У площині виборчих відносин державний контроль володіє усіма ознаками, притаманними контролю загальному, але у зв'язку із специфічністю самих завдань, що впливають із призначення виборів як соціального інституту, контроль характеризується і власними особливостями. Першою і найбільш значущою з яких, на нашу думку, виступає політичний відтінок, що супроводжує державний контроль на всіх етапах виборчого процесу. Саме політичний характер виборів і є основною причиною застосування спеціалізованого підходу до державного контролю у виборчій царині. Однією з головних цілей адміністративно-правового регулювання виборчих відносин виступає забезпечення максимального обмеження впливу політичних еліт на хід проведення виборів завдяки впровадженню принципів незалежності та неупередженості органів державного управління виборчим процесом. Реалізація відповідних засад управління виборчим процесом значним чином впливає на побудову усєї системи контролю за ходом виборів.

Розглядаючи систему державних органів, що здійснюють контроль у царині виборчих відносин, слід звернути увагу, що головним контролюючим органом, до обов'язків якого законодавцем віднесено реалізацію основного комплексу контрольних повноважень, спрямованих на забезпечення режиму законності й дисципліни під час проведення виборів, виступає колегіальний державний орган – Центральна виборча комісія. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» до загальних повноважень Центральної виборчої комісії віднесено здійснення контролю за діяльністю та консультативно-методичне забезпечення виборчих комісій, які утворюються для організації підготовки та проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів та комісій з місцевих референдумів. Центральна виборча комісія має й інші контрольні повноваження.

У межах територіального виборчого округу контроль за дотриманням і однаковим застосуванням виборчого законодавства дільничними виборчими комісіями та їх членами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, ЗМІ, політичними партіями та офіційними спостерігачами та

іншими учасниками виборчого процесу здійснюється окремими (територіальними) виборчими комісіями. На даному рівні контроль також здійснюється у багатьох напрямках, від спостереження за належним забезпеченням дільничних виборчих комісій приміщеннями, транспортом, засобами зв'язку органами виконавчої влади та місцевого самоврядування до окремих аспектів фінансування виборчого процесу. Найнижчою контролюючою ланкою у системі, побудованою ЦВК, виступають дільничні виборчі комісії. До їх повноважень віднесено лише здійснення контролю за неухильним додержанням законодавчо встановленого порядку підрахунку голосів. Цікавим є те, що підрахунком голосів займаються саме вони (дільничні комісії), тому можна стверджувати, що ми маємо ситуацію, коли дільничні комісії контролюють саме себе, а відтак і дієвість цього контролю є доволі сумнівною.

Окрім Центральної виборчої комісії контроль за проведенням виборів здійснюється й іншими органами. Так, Президент України будучи главою держави, гарантом її державного суверенітету, територіальної цілісності, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина володіє досить вагомими контрольними повноваженнями для забезпечення додержання законності у державі, державному управлінні. Його повноваження поширюються на всі гілки влади, а видані акти є обов'язковими для виконання на всій території України. Своїми указами та розпорядженнями Президент координує виконання органами публічної адміністрації, їх посадовими та службовими особами загальних програм щодо забезпечення реалізації конституційних прав громадян брати участь в управлінні справами в державі.

Виступаючи вищим органом виконавчої гілки влади, Кабінет Міністрів України здійснює загальнодержавний контроль у всіх напрямках, незалежно від відомчої приналежності підконтрольних об'єктів, а отже, і у виборчих правовідносинах. Відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» до основних завдань уряду належить вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а аналіз законодавчих актів, які визначають статус і повноваження Кабміну дає підстави стверджувати, що основні контрольні повноваження уряду зводяться лише до сфери фінансування виборів та організаційних аспектів, які Кабмін реалізує шляхом прийняття відповідних постанов і розпоряджень.

Вагоме місце під час здійснення контрольної діяльності за виборчими відносинами посідає Національне антикорупційне бюро України, що є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових (ст. 1)⁷. Важливо зазначити, що фактично Національне антикорупційне бюро виступає єдиним органом (окрім суду), який здійснює контроль за Центральною виборчою комісією та створених нею територіальних комісій.

Окрім державних органів, що здійснюють загальний контроль за виборчими відносинами, у вітчизняній правовій моделі з контролю за виборчим процесом діє чимала кількість спеціалізованих контролюючих органів, діяльність яких спрямована на звужене коло відносин. Яскравим прикладом такого вузькоспеціалізованого контролю виступає фінансовий контроль. Він здійснюється Рахунковою Палатою України, Державним казначейством України, Міністерством фінансів України та іншими органами владних повноважень. Широким спектром повноважень із здійснення фінансового контролю володіє і Центральна виборча комісія.

Окрім фінансового контролю необхідно також звернути увагу на чималий комплекс засобів, що здійснюються щодо спостереження за інформаційною складовою виборів. Наприклад, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення здійснює нагляд за дотриманням ліцензіатами визначеного законодавством порядку мовлення під час проведення виборчих кампаній та референдумів, інформування Центральної виборчої комісії, відповідних територіальних виборчих комісій, Національної ради про виявлені порушення (п. 7 ст. 11). Після проведення виборів та референдумів Національна рада оприлюднює звіт про дотримання телерадіоорганізаціями визначеного законодавством порядку мовлення під час проведення виборчих кампаній та референдумів (п. 4 ст. 16)⁸.

Важливу роль у системі органів, що володіють контрольними повноваженнями щодо належного забезпечення виборчого процесу відіграють органи внутрішніх справ. Так, під час проведення виборів службовці Національної поліції, надаючи поліцейські послуги, передбачені ст. 2 Закону України «Про національну поліцію», також реалізують контрольну функцію держави з управління виборчим процесом, а саме: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги⁹.

Парламентський контроль у сфері виборчих відносин здійснюється Верховною Радою шляхом прийняття законодавчих актів, які визначають напрями діяльності всіх органів держави, її структур та інститутів¹⁰, забезпечують проведення обраного політичного курсу та окреслюють напрями діяльності уряду. Крім здійснення законотворчої діяльності Верховна Рада України також реалізує контрольні функції і через спеціально створені органи – комітети, тимчасові спеціальні, ревізійні та (або) слідчі комісії. Важливо підкреслити, що спеціальний комітет з питань виборчих відносин в Україні не створено. Це зумовлено реалізацією принципу недопустимості здійснення контролю політичними інституціями, до яких належить Верховна Рада України, проте деякі аспекти виборчих відносин охоплюються предметами видання Комітету з питань запобігання і протидії корупції, Комітету з питань інформатизації та зв'язку, Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики, Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин та інших під час виконання ними основних функцій. Право на здійснення парламентського контролю можуть використовувати і окремі депутати.

Судовий контроль за виборами здійснюється адміністративними судами. Кодексом про адміністративне судочинство передбачено цілу низку особливих проваджень, пов'язаних із проведенням виборів, а саме: провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій (ст. 172); провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують законодавство про вибори та референдум (ст. 174); провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України (ст. 176) тощо. Згідно зі ст. 177 КАС України суд, установивши порушення законодавства про вибори чи референдум, визначає у рішенні спосіб захисту порушених прав та інтересів, а також порядок усунення усіх наслідків цих порушень відповідно до закону або приймає інше передбачене законом рішення. У разі виявлення порушень, що можуть бути підставою для притягнення до відповідальності не за правилами цього Кодексу, суд постановляє окрему ухвалу з повідомленням про наявність таких порушень і надсилає її до органів чи осіб, уповноважених вжити у зв'язку з цим заходів, встановлених законом¹¹. Судовий контроль за ходом виборів має чималу кількість особливостей порівняно із загальним судовим контролем, що мають прояв у прискореному строку розгляду відповідної категорії справ, призначення чергових судів під час проведення виборчої кампанії, особливому складі учасників виборчого процесу, обранні суддями спеціальних способів відновлення порушених прав, інтересів та ін.

На нашу думку, саме судовий контроль є найбільш ефективною контрольною формою захисту виборчих прав громадян. Незалежна, найбільш обмежена від політичних процесів в країні судова гілка влади здатна ефективно в найкоротший термін поновити порушені виборчі права громадян – запоруку успішного управління виборчим процесом демократичної правової держави. На жаль, на сьогоднішній день вітчизняне законодавство, яке регулює порядок розгляду судами виборчих справ, не є досконалим, все ще залишається чималою кількістю колізій і протиріч, правових актів рівної юридичної сили, які регулюють одне й те саме питання по-іншому. І хоча за останні роки було проведено величезну роботу з їх усунення шляхом внесення чималої кількості правок до законів, прийняттям рішень КСУ, постанов Пленумів Вищого адміністративного суду України та Верховного Суду України, питання не втратило актуальності і, як ми вважаємо, не втратить його доти, доки не буде прийнято Виборчий кодекс України.

Окремо слід згадати Конституційний Суд України, який здійснює контроль за виборчим процесом шляхом перевірки законодавчих актів, які регулюють виборчі відносини, на предмет відповідності Конституції України.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що державний контроль за виборчим процесом проходить за чималою кількістю особливостей порівняно із загальним контролем, що здійснюється за додержанням законності у різноманітних сферах суспільних відносин. Зосередження переважної частини у механізмі контрольних повноважень в руках виборчих комісій різних рівнів, які, до того ж, є основними органами-виконавцями щодо забезпечення доступу громадян до реалізації наданих, виступають органами зі спеціальним статусом, створює ситуацію, за якою увесь контроль за виборчим процесом фактично узурпується єдиною інституцією. Це викликає занепокоєння. Хоча Центральна виборча комісія і не входить до вертикалі виконавчої гілки влади, а являє собою спеціально створений для регулювання виборів незалежний орган, нібито обмежений від політичного тиску, з нашої точки зору, виборчі комісії не повинні володіти таким широким спектром контролюючих повноважень. Вважаємо, що частина з них повинна бути передана територіальній громаді, що дасть змогу більш повно, всебічно та незалежно забезпечити контроль за ходом виборів.

Звертаємо увагу, що органи місцевого самоврядування практично зовсім не мають повноважень з контролю за виборами (не враховуючи ту їх незначну складову, що опосередковано торкаються виборчих відносин під час виконання ними основних функцій)¹². У цьому аспекті вважаємо за доцільне погодитись із думкою О. Чернецької, яка констатує потребу в створенні відповідних механізмів, що дозволили б територіальній громаді здійснювати контроль за діяльністю своїх представників. Відповідну пропозицію вчена аргументує тим, що депутат місцевої ради є представником територіальної громади і зобов'язаний виражати і захищати інтереси територіальної громади, виконувати доручення в межах своїх повноважень¹³.

Окрім вищевказаного, пропонуємо підвищувати роль адміністративних судів як основних захисників прав і свобод громадян. Зокрема, першочергово необхідно привести у відповідність механізм: 1) своєчасного призначення чергових судів в адміністративних судах під час виборів; 2) забезпечення належного прийому судами позовів, апеляційних скарг та інших документів; 3) неухильного дотримання суддями строків розгляду виборчих спорів; 4) швидкого та неупередженого виконання судових рішень.

¹¹ Музичук О. М. Поняття та особливості контролю і державного управління / О. М. Музичук // Наше право. – 2011. – № 2. – Ч. 1. – С. 50.

¹² Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2007. – С. 173.

¹³ Виконавча влада і адміністративне право / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – С. 430.

¹⁴ Шнейдер Х. Х. Контроль в советском государственном управлении. (По материалам Эстонской ССР) : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук / Х. Х. Шнейдер. – Тарту: Тарт. гос. ун-т, 1974. – 107 с.

¹⁵ Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора В. Б. Авер'янова. 1999. – 432 с.

⁶ Гуляев А. П. Контролирующие органы и организации России / А. П. Гуляев. – М. : МАЭП, 2000. – С. 7.

⁷ Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

⁸ Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 48. – Ст. 296.

⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

¹⁰ Майданник О. О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України: дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 / Олена Олександрівна Майданник. – К., 2006. – С. 268.

¹¹ Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35–36. – Ст. 446.

¹² Хортюк О. В. (Шинкарук). Цивільно-правова охорона ділової репутації юридичної особи : моногр. / О. В. Хортюк (Шинкарук). – Чернівці : ЧНУ, 2012. – 200 с.

¹³ Чернецька О. В. Конституційно-правовий статус депутатів місцевих рад в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О. В. Чернецька; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – С. 5.

Резюме

Шинкарук О. В., Співаков І. І. Державний контроль як форма захисту виборчих відносин.

Стаття присвячена дослідженню виборчих відносин в Україні. Здійснюється аналіз державного контролю як форми захисту виборчих відносин; розглядається система державних органів, що здійснюють контроль у царині виборчих відносин; обґрунтовується підвищення ролі адміністративних судів як основних захисників прав і свобод громадян.

Ключові слова: правовідносини, виборчі відносини, електоральні відносини, контроль, державний контроль, суб'єкти виборчих відносин, адміністративно-правове регулювання.

Резюме

Шинкарук А. В., Співаков И. И. Государственный контроль как форма защиты избирательных отношений.

Статья посвящена исследованию избирательных отношений в Украине, осуществляется анализ государственного контроля как формы защиты избирательных отношений; рассматривается система государственных органов, осуществляющих контроль в области избирательных отношений; обосновывается роль административных судов как основных защитников прав и свобод граждан.

Ключевые слова: правоотношения, избирательные отношения, электоральные отношения, контроль, государственный контроль, субъекты избирательных отношений, административно-правовое регулирование.

Summary

Shynkaruk O., Spivakov I. State control as form of electoral relations protection.

Electoral relations in Ukraine have been investigated; state control as form of electoral relations protection has been analyzed; system of public authorities controlling the area of electoral relations has been examined; increasing role of administrative courts as main defenders of human rights and citizens' freedom has been justified in the article.

Key words: legal relationship, election relations, electoral relations, control, government control, subjects of electoral relations, administrative and legal regulation.

УДК:342.9: 349.41

Г. А. МАЙДАНЕВИЧ

*Григорій Анатолійович Майданевич, здобувач
Національного університету біоресурсів і природо-
докористування України*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДСТАВ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Україна є державою з надзвичайно потужним природо-ресурсним потенціалом, багатою на широкий ряд корисних копалин, лісів, водних ресурсів тощо. Проте внаслідок зневажливого, переважно споживачького ставлення до природної екосистеми з боку як фізичних, так і юридичних осіб ми змушені констатувати, що сьогодні становить природної екосистеми в Україні набуває загрозливого характеру, що може призвести до техногенної катастрофи. Незаконне видобування бурштину в Рівненській області, нелегальні копанки на Донбасі, знищення лісових насаджень в Закарпатті... На жаль, цей список можна продовжувати ще численним рядом ганебних явищ, що наразі відбуваються в суспільстві. Окремо слід вказати, що знищення або пошкодження природних ресурсів має глобальний характер, шкода від якого завдається не лише Україні, а й

© Г. А. Майданевич, 2017